

Edebiyattaki Doktor Karakterleri

Cem TURAMAN

© Copyright 2026

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Yayınevi'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kağıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN	Sayfa Tasarımı
978-625-362-230-5	Akademisyen Dizgi Ünitesi
Kitap Adı	Yayıncı Sertifika No
Edebiyattaki Doktor Karakterleri	47518
Yazar	Baskı ve Cilt
CEM TURAMAN	Vadi Matbaacılık
ORCID iD: 0000-0003-3917-3745	Bisac Code
Yayın Koordinatörü	MED078000
Yasin DİLMEN	DOI
Kapak Resmi	10.37609/akya.4346
İnci Shoainia	

Kütüphane Kimlik Kartı
Turaman, Cem.
Edebiyattaki Doktor Karakterleri / Cem Turaman.
Ankara : Akademisyen Yayınevi Kitabevi, 2026.
290 s. ; 160x235 mm.
ISBN 9786253622305

GENEL DAĞITIM
Akademisyen Yayınevi

Halk Sokak 5 / A
Yenişehir / Ankara
Tel: 0312 431 16 33
siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

Takdim

Pax Romana, Orta Çağ, Rönesans, Akıl Çağı, Aydınlanma Çağı, Fransız Devrimi, Sanayi Devrimi ve Sosyalist Devrim, her biri yeni birer insan yaratmıştır. İnsanın kendini anlaması, tanımlaması ve ifade etmesi de bu zincirdeki halkaları takip etmiştir. İlk farkına varılan “varlıklar” ruhlar ve tanrılar ve kendimizi ifade biçimimiz onlara tapınaklar inşa etmek iken; kendimizin farkına vardığımızda bu “yeni varlığı” benzerlerimize ifade etme ihtiyacını hissettik; bu dönüşüm insanın tanrının yerini almaya başladığı andır. Kendimizi ifade etme biçimimiz tanrılara sunulan emek yoğun süslemeler, resim ve heykellerle doldurulmuş görkemli tapınaklarla başlamış, yazının gelişmesiyle mimari, yerini yazılı sanata bırakmıştır; insan romanla yeniden doğmuştur. Tanrıların mimarisi, insanların romanının atasıdır. İnsan, tanrıdır.

“Hospital” sözü, “yabancı misafir” anlamına gelen Latince hospes kelimesinden türemiştir. Etimolojik olarak “yabancıların ve misafirlerin barındırıldığı yer” anlamına gelir. Bu söz, misafirperverlik, hospis, hostel, h tel ve otel kelimeleriyle aynı linguistik kökenden gelir ve bu kökende hastalık ve sağlıkla ilgili hiçbir ima bulunmamaktadır.

Isola Tiberina, sağlık hizmeti sunulan en eski Aesculap tapınaklarından biridir. Bir kutsal yılan, gemiyle adaya ula mı  ve büyük tapınağın inşa edileceği yeri göstermiştir. Elinde bu yılanın sarıldığı asasıyla Aesculapius ve kızları Panacea ve Hygea,  fa sanatıyla donatılmı lardır. Bu Roma  fahaneleri imparatorluğun c kmesinden sonra kaybolmuş ve unutulmu tur.

Orta Çağ’a kadar Avrupa’da hasta tedavi amaçlı bir kurum ortaya çıkmamıştır. Dini tarikatlar tarafından kurulan ilk hospisler, seyahat eden hacılar için barınma, yoksullara yardım amaçlı misafirhaneler ve d     n evleri olarak kurulmuştur. Zamanla,

bu barınaklarda hasta ve yaralı yolculara da bakım hizmetleri verilmeye başlandı; bakım hizmetinden tarikatların rahibeleri sorumluydu, bugün bile bazı Avrupa hastanelerinde rahibeler hemşirelik yapmaktadır.

Doğuda, sağlık kazandırma amacıyla kurulmuş yapıların kökenleri çok daha eskiye dayanır. Bu gerçek hastaneler, dini hayırseverlikle, toplum refahını artırmaya yönelik doğunun zengin şifacılık geleneklerinin karışımıyla ortaya çıkmışlardır. Bimarhane ve Bimaristan sözleri Persçe kökenlidir, “hasta evi” veya «hasta yeri» anlamına gelir. Darüşşifa veya Şifahane ise Arapça kökenlidir, bugünün sağlık merkezinin karşılığıdır.

Arapçada hastane sözünün karşılığı Maristan’dır. Modern batı hastaneleri, Arap maristanının mirasçısıdır. Modern hastane yönetimi prosedürleri hâlâ Arap yönetimi izlerini taşımaktadır: Ayaktan ve yatarak tedavi ayrımı, bazı hastalıklar için özel koğuşlar, hasta muayene yöntemleri, eczaneler, hepsi Orta Çağ Arap hastanelerinden batıya ithaldir.

Avrupa Orta Çağ’ında bağımsız prenslerin şatolarını sırayla ziyaret eden trubadurlar, dönemin gazeteci-müzişyenleriydi, bir önceki şatoda misafirirken işittikleri dedikoduları yolda şarkı yapıp, sonraki ev sahibi senyörün salonunda müzik eşliğinde aktarır, sonra mutfakta yemeğini yerken uşakların ve hizmetçilerin senyör ve ailesi hakkında anlattığı hikâyeleri dinlerlerdi. Yarı folklorik yarı aristokrat bu kahramanlar, roman ve opera klişelerinin kökenindeki karakterlerdir.

Doğuda ise nesiller boyu aktarılan enformasyon dikey bir yol izleyerek kişiye özel olmaktan çok, anonim tabiatlı olmuştur. Bu hikâyelerin bir bölümü stajyer peygamberler tarafından sahiplenilirken, kalanları şiir ve türkülere konu olmuştur. Derinlemesine kişilik analizlerinden çok olaylar ön plandadır.

Roman kelimesi İtalyanca novella kelimesinden gelir ve “haber” anlamını taşımaktadır, yatay bir enformasyon ağı oluşturmaya yaradığını anlıyoruz. Roma’dan kalan bir ifade olmalıdır ve Fransızca roman, günümüz İngilizcesinde novel’dir.

Bugünkü anlamıyla “roman” aslen bir batı sanatıdır, batının zenginleşerek ve kültür biriktirerek, her ikisi de hırsızlık ve yağma ile gerçekleştirilmiştir, tahterevallinin yükselen tarafına geçmesi sayesinde, doğudan “transfer ettiği” zenginliğin karşılığında kültürünü akıtmıştır. Doğu kültürü, bu hegemonya altında erozyona uğrayarak zayıflamıştır. Hindistan’ın ve Çin hindi yarımadasının Avrupalı işgalciler öncesi yarattığı mimari şaheserler, batıdan çok önce kurulmuş büyük uygarlıkların kanıtıdır.

Mimari, sahne sanatları, görsel ve plastik sanatlar, dünyanın bu iki kutbunda birbirinden bağımsız gelişmiştir. Doğuda yazma ve sözlü anlatım iç içe ilerlerken, batıda din kitaplarını çoğaltmaya dayalı yazma disiplinine, trubadurların sözlü anlatım geleneği eklenmiş ve Canterbury Tales gibi yazılı metinler doğmuştur. Bu yazma aşamasına geçmeyle olgunlaşan edebiyat eserine roman diyoruz. Bu yüzden, Türkçe yazılan nesirlerin roman sayılmaması gerektiği bir yana, bu metinler karakter analizi ve insan davranışlarının tanımlanmasıyla ilgili bir iddia taşımayan klişe kahramanlar yaratmaktan öteye gidememişlerdir. Bu yüzden edebiyat ve “roman kahramanı doktor” derken batı romanını referans almak zorunlu olmaktadır.

On dokuzuncu yüzyıl, roman kadar tıbbın ve cerrahinin de ivme kazandığına tanık oldu. Napoléonik savaşlar cerrahi teknikleri geliştirirken giyotinde kesilen aristokrat kafaları toplumun akıl düzeneklerini alt üst ediyordu. Mikroskop ve stetoskop bu dönemin ürünleridir, Laennec, Koch, Virchow, Paget, Osler,

Mechnikov, Yersin gibi sendrom ve mikrop tanımlayıcılar bu dönemin çocuklarıdır. Sayelerinde doktorların toplum içindeki itibarları arttı ve bu da roman yazarlarının gözünden kaçmadı.

Akıl çağıyla Avrupa burjuva sınıfı kendinin farkına vardı ve onu, sıradan insanı, anlamaya ve anlatmaya başladı; anlatmak, anlamamanın en iyi yoludur; artık roman mimariye de facto yetiştirilmiştir. Büyük Napoléon keskin kılıcıyla aristokrasiyi hayata bağlayan son ilmeği de koparıırken roman, doğuşunu de jure ilan etmiştir. Köhne dinler artık sadece birer ayak bağıdır. Bu yüzyıl bir roman patlamasına tanıklık eder, hemen hepsi, “yeni insanı” müjdelemektedir ve yeni insan üzerine doğan bir güneş gibi, Osmanlı tehdidinden yeni kurtulmuş Viyana’dan yükselen dokuzuncu senfoni, bu müjdeye katılır.

Kırım harbi on dokuzuncu yüzyıl ortasında şifa yurtlarını hastanelere dönüştürdü, “hospital” sözünde bunu görüyoruz ve bu tarihten sonra muhtaçlara yardım kurumlarının Hint ve Arap tıbbını taklit ederek sağlık hizmeti verdiğine tanık oluyoruz. Bu tarih hastane uzmanlığının başladığı tarihtir ve hizmet verdiği toplumun içinde yaşayan ve herkesle iletişim içindeki genel pratisyen doktorun, hastalarına yabancı hastane pratisyeni uzmanlara evrilmeye başladığı andır.

Doktorları edebiyata sokan katalizörün sanayi devrimi olduğu söylenebilir, romanın kendisininse nihayetinde bir sanayi devrimi ürünü olduğunu söylemek de yanlış olmaz. Sanayi devriminin, Fransız devrimi gibi, bizim topraklarımıza ulaşması gecikmiştir ve hem roman hem de kahramanı doktor, bundan payına düşeni almıştır. Tanzimat sonrasının hızlı sosyal ve siyasi değişimleri, yazılı metinlerde doğudan kopuşumuzu ve batıya dönüşümüzü gösteren birer sembol olarak kullanılmıştır.

Müşir General Mustafa Bey’in gerçek isim babası Namık Kemal’in “Cezmi’si” böyle bir sembol-kahramandır. “Matematik

hocası” sembolü ise Napoléon tarihinden düpedüz aşırılmıştır. Kurmaylık eğitiminde Napoléon savaşlarının ezberlenmesi önemli bir yer tutmaktadır¹. Amerikan bağımsızlık savaşı ve kuzey-güney iç savaşı birbirini izlerken cerrahi teknikler de gelişti, günümüzde kullanılan ampütasyon araçları ve pansuman yöntemleri Napoléonik savaşlarda geliştirildi; *Lucilia sericata* sinek larvalarının yaraları iyileştirdiği ilk defa bu tarihte gözlenmiş ve kaydedilmiştir.

Türk edebiyatında bulduğumuz az sayıdaki doktor, rasyonalizmi, bilimin üstünlüğünü ve “alafranga” yaşam tarzını temsil eder; Tanzimat doktoru, batılılaşmanın temsilcisidir. Cumhuriyet dönemiyle birlikteyse doktorlar, taşraya giden aydınlanmacı ve fedakâr figürlere dönüşmüş ve “idealist doktor” kavramı doğmuştur. Ancak Türk edebiyatındaki doktor karakterler sadece o dönemin hastalıkları kadar önemli olabilmıştır, öncelikle dönemlerinin ruhunu ifade eden birer aracıdırlar, birer karakter değil.

Bu doktorlar o kadar azdır ki, saymakla biter. Halid Ziya Uşaklıgil’in Dr. Ömer Behiç’i, Reşat Nuri Güntekin’in Dr. Hayrullah Bey’i ve Peyami Safa’nın Sözde Kızlar romanındaki doktorlar, Türk edebiyatının hekim portreleridir. Türk edebiyatında doktordan çok hastalıklara rastlanmaktadır, “ince hastalık” dünya edebiyatında olduğu gibi, Türk edebiyatında da estetiğe ilgiyi, kırılğanlığı, aşk acısını ve alafranga yaşam tarzını

¹ Josephine de Beauharnais, hoppalığıyla hatırlanır, Napoléon Bonaparte ile evliliği öncesi kaptığı chlamidia enfeksiyonu nedeniyle olabilir, imparatora bir varis doğurmadığı için boşanmaya zorlandı. Marx’ın “yeğen Napoléon” diye alaya aldığı İmparator III. Napoléon, Napoléon Bonaparte’nin ilk eşi Josephine’nin önceki evliliğinden olan kızı Hortense’in I. Napoléon’un kardeşiyle evliliğinden olan oğludur. III. Napoléon’un zevceleri, Beylerbeyi Sarayında Sultan Aziz’le fingerdeyen Eugénie’dir ve unutulmuş veya üstü örtülen 2025 Louvre soygununda tacı çalınırken düşürülen imparatoriçe olmaktadır. O tarihte bir TV kanalı hırsızlığı anlatırken I. Napoléon’un resmini yayınladı ve bir itiraz gelmedi, cahilliğin de böylesi! Umutsuz Paris banliyösü çocuklarının (böyle arkadaşlarım oldu) hele tacı çalamayıp düşürürken bu ayrıntının farkında olmaması normaldir, ama bir haber müdürünün, hadi tarihe merakı yok, elindeki bilgiyi doğrulamadan yayınlaması kabul edilemez, bu yayıncılık ve habercilik anlayışı tam da içinde bulunduğumuz cahiliye çağını tanımlamaktadır.

simgeler. Peyami Safa'nın çocukken yakalandığı bu hastalık, eserlerinde karşımıza çıkar.

Toplumsal-gerçekçi dönemde Yaşar Kemal, Mahmut Makal ve Fakir Baykurt gibi yazarların romanlarında sıtma ve salgın hastalıklar, köylünün yoksulluğunu ve doğayla mücadelesini simgeler. Karşı toplumsal-hayali Tanpınar'ın Huzur romanındaki Mümtaz'ın ruhsal durumu melankoli, histeri ve yabancılaşma karışımı olarak tasvir edilir ama bir çözümleme yoktur, egosu romanlara sığmayan Tanpınar'ın alter egosu olarak yaratıldığını hissederiz.

Doktor-yazarlarımız Ceyhun Atuf Kansu ve Hüsrev Hatemi'nin şiir ve yazılarındaki hümanist yaklaşım belirgindir. Orhan Asena ve Kemal Sayar'ın, mesleki deneyimlerini yazmanın ötesinde edebiyata bir katkısı olduğu söylenemez.

Ülkemiz ilkökul müfredatı hakkında bir fikrim yok; ama dünya edebiyatının önemli kurgusal karakterlerini, iyi kötü eğitim almış bir çocuğun tanıması, zihinsel gelişimi için protein kadar gereklidir. Bu karakterler olmasaydı bugün en azından zihinsel olarak, bulunduğumuz yere gelemezdik. O kurgusal karakterler bilimsel gelişme ve insanın iyiye evrilmesi için büyük riskleri göğüsledi ve bir kısmı hayatını bu yolda kaybetmeyi seve seve göze aldı. Bu olmayan hayatların kaybedilmiş olması, onları tanıyanlar için gerçek kadar acı verici olabilir. İlkokul çocuklarının peygamber Muhammed ile müşir General Mustafa Bey arasında sıkıştırılarak yaşam perspektifi kazanmaktan yoksun bırakılmasının sonuçları ağır olmaktadır ve eğer tamir etme fırsatı olursa, uzun zaman alacaktır.

Sanayide iş bölümünün, üretimi hızlandırarak verimi ve kârlılığını artırmasına karşılık, insanın kendini algılama biçimini de değiştirdiğini çok geç fark edebildik. Tıpta uzmanlaşma da

hastayı bir “insan” olarak değil, bir organ veya sistem, hatta bir biyokimya sonucu olarak görme eğilimine doğru evrildi. Tepedeki kalesinde oturan doktorun bilgisi, hastası üzerinde mutlak bir etki kurmasını sağladı, doktorun tavsiyelerine uymaktan başka çare yoktu.

Ancak doktor hasta üzerindeki bu hakimiyetini, fizik ve kimya gibi dalların gelişmesiyle kaybetmeye başladı, artık hastasıyla birebir ilişkiye giren, onun bütün sırlarını bilen bu yarı-tanrı doktor değildir; laboratuvar teknolojisi bu birebir ilişkiye indirilen ağır bir darbe olmuştur. Artık doktorun teşhisi tanrısal bir buyruk değildir ve hastane, muayenehanedeki doktordan daha güvenilir bir yerdir. Teknolojik gelişme, bu eğilimi körüklemeye devam etmektedir, bilgisayar ekranı semiyolojinin yerini almıştır ve artık sağlığımız masasından kalkmayan ve hastasının yüzünü hatırlamayan hastane robodok’larına emanettir.

İnsan iki çevresel koşulda görme yeteneğini kaybetmektedir; zifiri karanlıkta ve aşırı parlak ışıktaki. İçine battığımız parlak uygarlık ışığı, on bin yıl öncesinde sona eren karanlık çağlardan sonra ikinci defa bizi göremez hale getirmiştir. Küreselleşmenin, aşırı enerji tüketimi, çılgınca enformasyon akışı ve kaynakların sorumsuzca ve kontrolsüz istihsalıyla yarattığı çevre, tam anlamıyla “göz kamaştırıcıdır”. Ve insan artık kördür, o kadar kördür ki, karanlık çağlara geri döndüğümüzü bile anlamıyoruz. Cahil, bilmediğini anlamayan ve kendi bildiğini anlatmada ısrarlı olandır; dinlemeye değil de konuşmaya odaklı bu iletişime “orta-doğu tarzı iletişim” diyorum.

Günümüzde özlemini çektiğimiz, bütün hastalarını aileleriyle birlikte tanıyan kasaba hekimi, yerini teknoloji bağımlısı ve hastasının adını bilmeyen, dar uzmanlık alanına sıkışmış hastane uzman-hekimine bırakmıştır. Bu aşamaya kadar geldikten sonra yapay zekânın doktorun yerini almasına tepki göstermek lüksüne artık sahip değiliz, ok yaydan çıkmıştır. Birer algoritmaya

indirgenmiş doktorların yapay zekâdan korkması için bir neden kalmamıştır, şimdiden onunla hasta arasında bir aracidan başka bir şey değildirler. Algoritmalar yükselirken insanlık alçalmaktadır.

Edebiyatın yarattığı doktorlarınsa önemli bir kısmı, kendini mesleğine adanmış kasaba genel pratisyeni doktorlardır ve bu insan tipi on dokuzuncu yüzyıl dönüşümlerinin ürünüdür, belki de bu dönüşümlerin lokomotifleri olmuşlardır. Doktor romanlarının esasen on dokuzuncu yüzyılda yazıldığı kuralına uymayan örnekler vardır; ancak on dokuzuncu yüzyıla “doktor romanları çağı” demek yine de abartı olmaz. Doktor karakterlerinin dağılımı da “yaşadıkları” çağda doktorlara henüz simyacı gözüyle bakıldığını göstermektedir. Bilim etiği sınırlarını zorlayanları, bedelini hayatlarıyla ödemiştir.

Bu kahramanların bazı ortak noktaları bulunmaktadır, hepsini yazdım; ama en önemlisi, hiçbirinin kendi çağının resmî kurumlarıyla, başta eğitim kurumları, üniversitas, hiçbir bağlarının olmamasıdır ve aralarında kadın yoktur. Edebiyat ustaları, formal eğitimin insanları geliştirmekle bir ilgisi olmadığını, bugün olduğu gibi kuru memurlar yetiştirmekten başka işe yaramadığını, o zamandan anlamış görünmektedir.

Dâhi olmadan da “romanesque” ve sıra dışı olunabilir, gerisi sürüdür ve sıkıcıdır, kimse hikâyelerini okumaya değer bulmaz. Bu doktorlar birer anarşist oldukları için kişilikleri bu kadar ilgi çekici olabildi, ben de onları günümüz doktorlar camiasına tanıtıyorum ki, içlerinden birkaçı üstlerindeki ölü toprağını atıp yeni bir yol arama cesaretini gösterebilsin. Yeni yollara her zaman ihtiyaç vardır, bu yollar herkesten önce yenilikçiler tarafından fark edilir.

Resmi veya gönüllü detektifler dışında, ki özel bir edebiyat türünü temsil ederler, edebiyatta doktorlar kadar tercih edilen başka bir meslek yoktur. Doktorların roman kahramanı olarak bu

kadar çok tercih edilmelerinin nedeni, tanrı buyruğu hastalıkları iyileştirme ve ölümleri önleme gücüne sahip olmalarıdır, ama bu tanrı buyruğuna karşı çıkma iradesi bir “tık” artırıldığında doktor, yaratma eylemine de girişebilmektedir. Bu işi iyi niyetle yapsa bile, doktor bir melek değildir ve bundan yararlanma eğilimi gösterebilir, güç ve itibar kazanmak, doyumsuz duygularını tatmin etmek gibi, her insanda bulunan zaafı nedeniyle yarattıklarının esiri olarak oyunu kaybetmeye bundan daha uygun bir meslek bulunamazdı.

İnsan karakterini bu kadar yakından inceleme imkânına sahip başka bir meslek yoktur. Doktorluk, hastasının bedenine olduğu kadar zihnine ve aile çevresine de nüfuz edebilme hakkına sahip tek meslektir. “İyi doktorun” tek eksiği, etki alanının kendi kasabası ve hastalarıyla, “patolojik doktorunsa” kendi laboratuvarlarıyla, kendi beden ve ruhlarıyla ve nadiren aileleriyle sınırlı olmasıdır.

Bu doktorları bir mutfak robotuna atıp çırpıtığında oluşan tabakalar şöyle sıralanmaktadır: Aile ilişkileri ile sosyal ilişkileri arasında gidip gelen doktor karakteri Dr. Adams’ta şekillenir. Sapkın arzularını gerçekleştirmek isteyen çılgın dâhiler bir haylidir; Dr. Victor Frankenstein, Dr. Henry Jekyll, Dr. Faustus ve Dr. Maureau. Kontrol edemedikleri iç dürtülerini dışa vuran “tuzu kuru” yenilikçiler Dr. Benway’de, pasif ve kararlı iyiler ise Dr. Bovary’de vücut bulur.

Toplumu ileri götürecek fikirleri mesleğinin önüne geçen doktorların sayısı azdır, Bazarov böyle biridir. Türünün gerçek hayattaki tek örneğiye, cesareti, inanmışlığı ve kararlılığıyla kendi ölümüne yürüyen Che *«Ölüm nereden ve nasıl gelirse gelsin, savaş naralarımız kulaklarımızdan bir an bile eksilmezse ve kitleler ellerini silahlara uzatmaya hazırsa, ölüm hoş geldi, safa geldi!»* sözleriyle kişilik yapısını gösterir.

Fedakâr ve çalışkan, dürüst, yenilikçi kasaba genel pratisyeni karakteri, Dr Finlay’de vücut bulur, çağımızın şımarık dizi film yönetmenleri bu karakteri yeteri kadar çekici bulmayacaktır; onlara lâzım olan yoz doktorlarla yatık hemşirelerin seks maceralarıdır; “halk böyle istiyor”.

Oysa Dr. Finlay, Cronin’in kısa hikâyelerinden uyarlanan “Dr. Finlay’s Casebook” hikâyelerinin kahramanı olarak, 1962’den 1971’e kadar yayınlanan uzun soluklu BBC dizisi, İngiliz televizyonunda yayınlanan en popüler programlardan biri olabilmıştır. Her hafta milyonlarca insan, İskoçya kırsalındaki Tannochbrae adlı sakin kasaba topluluğunun günlük sağlık sorunlarını izlemek için on yıl ekran başından ayrılmamıştır.

1920’lerde, İngiltere’de Ulusal Sağlık Sisteminin (NHS) kurulmasından önce, kurgusal Tannochbrae köyünde geçen dizi, Dr. Alan Finlay’i kırsal şartların zorlukları, etik ikilemler ve toplumun direnciyle mücadele eden genç, idealist bir doktor olarak tasvir eder. Dr. Finlay, daha deneyimli ve kıdemli ortağı Dr. Angus Cameron’la paylaştığı evini, Presbiteryen değerleriyle yöneten sadık hizmetçileri Janet’in desteğine sahiptir. Popülaritesi, diziyi 1960’ların BBC’nin en çok izlenen programlarından biri haline getirdi ve izleyicilerde ilgi uyandıran bir nostalji ve ahlak yarattı.

Karakter, 1993–1996 arasında ITV’de yeniden canlandırıldı; burada II. Dünya Savaşı hizmetinden sonra Tannochbrae’ye dönen ve savaş sonrası düzenlemeler ve yaklaşan NHS reformlarıyla karşılaşan Dr. John Finlay canlandırıldı. Dört sezondan oluşan bu devam dizisi, dönem çizgisini 1940’ların sonlarına güncelleyerek ve Dr. Cameron ve hizmetçi Janet gibi karakterlere yeni dinamikler getirerek, hastalar ve kişilerarası ilişkilerle İskoçya’daki sağlık hizmetlerinin evrimini anlatma geleneğini sürdürdü. Dr. Finlay’in çekiciliğinin bu kadar uzun sürmesinin sırrı, kendini işine adanmış kasaba doktorunu temsil etmesidir; dizi sonraki bütün İngiliz dönem dramalarını etkilemiştir.

Her karakter özelliği, pek çok alt özelliklere ayrılır, hepsi birer “normal dağılım” gösterir: iyilik, melek kadar iyiden, fırsatçı iyiye ve gizli kötüye kadar değişen bir duygudur. Bu kitapta tartışılan kurgusal doktorların karakterleri de şaşılacak kadar değişkenlik göstermektedir, hatta normal kabul edilen bir toplumda gözlemlenebilecek karakter farklılıklarından çok ötede bir çeşitlilik arz etmektedirler: Çılgın dâhiler, canı kasaplar, edilgen kocalar, fedakârlar, adanmışlar, cesurlar, herhangi bir insan toplumunda görülemeyecek kadar çeşitlilik göstererek yan yana gelebilmiştir. Bu bileşim kesinlikle doğal olmanın ötesinde bir durumu anlatmakla birlikte, insan dehasının fırsatla donandığında nerelere göz dikebileceğini göstermesi açısından da son derece gerçekçidir ve tarih Dr. Mengele örnekleriyle doludur.

Bu karakterleri sunarken önce onları ortak özelliklerine göre gruplandırmayı denedim; çılgın dâhiler, idealistler, kaybeden hırslılar, birer grup olarak bir araya geldiğinde okuyucuyu bıktıracak tekrarlar ortaya çıkmaya başladı; sanki Dr. Jekyll ile Dr. Frankenstein; Dr. Moreau ile Dr. Benway; Dr. Finlay ile Dr. Thorne ve Dr. No ile Dr. Faustus ikiz kardeş; Dr. Bovary ve Dr. Ragin ikilisi ise Dr. Guevara ile taban tabana zıt karakterlerdir. Bu ikilileri peş peşe sunmanın, mesajı güçlendirici etkisi olacağı tartışılmaz; ancak yüksek eğitimli yetişkin okuyucu bu yaklaşımı didaktik bulabilir. Bu riski göze almadım ve soyadı sıralamasını tercih ettim. Bu sıralama biçimi epidemiyolojide verevlik (bias) kaynağı olarak görülür; soyadları akrabalık bağları, bölgesel dağılımlar ve dönemlerle ilişkili olabilir ve vakaları soyadına göre dizmek, ortak özellikleri olan gruplar oluşturmaya sonuçlanabilir, bu da rastgele seçimi bozar ve gerçekte olan ilişkiyi olduğundan daha zayıf gösterir. Burada roman kahramanları farklı ülkelerde ve zamanlarda kurgulandıkları için bu riski göze aldım.

Doktorlar hastanın bakış açısını benimser ve anlamaya çalışırlarsa, söylenmeyenleri de söylenenler kadar fark edebilirler. “Başka bir insanın” içinde bulunduğu zor durumdan etkilenmeye kendilerini korkmadan açık bırakır ve buna izin verirlerse, mesleklerinden daha yüksek bir tatmin duyabilirler.

“Dahiliye servisinde hafta sonu nöbetindeyken, primer odağı bilinmeyen, yaygın metastazlı adenokarsinom teşhisi almış, huzurevine nakledilmeyi bekleyen yaşlı bir beyefendi gördüm. Sarılık, karın şişliği ve hafif nefes darlığı vardı; sandalyeye yığılmış, uyukluyor ama uyandırılabilir durumda. Ne kadar genç görüldüğüne şaşırdım: deyim yerindeyse, dosyadaki yaşından daha genç. Birkaç gün içinde öleceğini düşünerek ona karşı şefkatli davrandım, yumuşak bir sesle konuştum, nazikçe dokundum. Yaklaşan ölümünün karşısında alçakgönüllülük ve hayranlık duydum. Bu adamın sadece adını ve korkunç teşhisini bildiğim halde, onun büyük acısına tanık olabileceğimi, hayatının bu son günlerinin kutsallığını hissettim. ‘Sizin için ne yapabilirim?’ diye sorduğumda, gözlerini açıp bana sabit bir şekilde baktı, ‘Nehri seyretmek istiyorum’ dedi. Hemşire yardımcısı sandalyesini Hudson Nehri’ne doğru çevirmeme yardım etti ve ben de bir süre ona katılarak, kışın gri sularına sessizce bakıp, ne düşündüğünü hayal etmeye çalıştım.”

Eğer tıbbın resmi görevi, hastanın bulgu ve semptomlarıyla tutarlı bir patofizyolojik kurgu bulmaksa, ödülü de hastanın yaşamının anlamını kavrayacak kadar iyi gözlemleme fırsatıdır. Edebiyat, doktorların bu görevlerini yerine getirmelerine ve ödülleri almalarına yardımcı olabilir. Doktorlar hastalarının yaşam ve ölüm yolculuklarına eşlik edebilirler. Bu esnada hastalarının neler hissettiğini hayal etmeye çalışarak, hastasını daha iyi anlamak için empatiyi bir araç olarak kullanabilirler. Hastaların anlattığı hikâyeleri, kelimelerden, küçük jestlerden, sessizliklerden ve bulgulardan oluşan o karman çorman hastalık

tasvirlerini dinlerlerse, iyi okuyucular gibi, hastanın gerçek hikâyesini öğrenebilirler.

Kamu sektöründe kendi kararıyla kalan meslektaşlarımı sevgiyle ve minnetle kucaklıyorum. Umarım bu kitap, başka çaresi olmadığı için orada kalanları da masalarından kalkmaya ve hastalarıyla fiziksel temas ve empati kurmaya teşvik eder. Sistem, aile hekiminden profesöre kadar bütün doktorları, işini tek düze ve sıkıcı bulacak kadar sıkıştırmış durumdadır. Bu vahim bir durumdur. Bir çıkış yolu, tıp fakültesini tamamlatan zekâları bu meslektaşlarıma daha yüksek kazançlı işlerde başarılı olmalarına yeterlidir ve denenebilir.

Tükenme sendromunun etkilerinden kurtulmak isteyen doktorlarsa kasabalarda muayenehane açmayı ciddiyle öneririm, sakın taşra yaşamına ayak uydurmak, metropollerde çırpınmaktan çok daha sağlıklı ve kolaydır, insanları yeniden tanıyıp, onları dinlemeyi öğrenmek, mutlu bir yaşam sürmeye ve işinden tatmin olmanın anahtarıdır. İmparatorluk sarayında adı bilinmeyen hizmetkârlıktan, küçük bir prenslikte vezir olmak çok daha doyurucudur.

Varsın çocukları üniversite kazanmasın, bir zanaat öğrenmek ve usta olmak da gemi mühendisi olmak kadar önemlidir, ortalık işsiz mühendis kaynıyor ve en önemlisi böyle çocukların stresten muaf büyümeleridir. Geri manevra yapan kadın sürücüler tehdidinden uzakta, keçi, inek ve tavuklara dokunabilir, domates yetiştirmenin inceliklerini öğrenebilirler. Mendel de kariyerine arka bahçesinde başlamıştı. Komşu çocuklarla itişip kakışarak gerçek birer çocuk olur, “apartman çocuğu” rahatsızlıklarından, astma bronkiaie başta, korunurlar. Sıkımbaş rehber öğretmenin yönlendirmesinden kurtulur, şehirlerin gürültülü hızında fark edilmeyen kendi yetenek ve yönelimlerine güvenmeyi küçük

yaşıta öğrenirler. Büyürken âşık olacak bir diğer meslek sahibi veya memur çocuğu yoksa, eşraf çocukları ne güne duruyor?

Taşra şehirlerimiz, tarihi önemi olanlar bile, düpedüz çirkindir; köylerimizin medeniyetten kazandığıysa gecekondü kültürüdür, yarı briket-yarı teneke evler hiç de güzel ve fonksiyonel değildir, ısıtması zor, tuvaleti ve mutfacı bahçede, akar suyu kuyudan, iptidai yapılar olarak kalmışlardır ve düzeltme gereğı duyulmaz.

Kasabalarsa çoğunlukla kentleşmeden etkilenmeden varlıklarını, kültürlerini koruyabilmiş ve sürdürebilmiş yerleşimlerdir. Köyden kente göç, kasabaları es geçer. Tutuculuk, kasabaların olmazsa olmazıdır, ama bu insanlar tutuculuğa tutunmasalar neye tutunacaklardı? Oturacak bir kahvesi, bir lokanta-pideci-kebabçısı ve manzaralı bir tepesi olan bu yerlerde zanaat sahibi ustalar işsiz kalmaz, köklü bir eşraf vardır, “çarıklı erkanı harp” ifadesi bu zat-ı muhteremler için uydurulmuş bir Tanzimat-Cumhuriyet ukalalığıdır, bu insanlara tepeden bakmadan onlarla kaynaşabilmek için doktorun edebiyata ihtiyacı vardır.

Metropolde “yaşarken” başına bir türlü yetişemediğimiz filmler, tiyatrolar ve konserler artık ayağıımıza geliyor. Özel hastaneler birer fabrikaya dönüştü, Fordist üretim zincirine giren hastalar artık insan sayılmamaktadır ve kâr, insan sağlığının en büyük düşmanı haline gelmiştir. Bu tüketim girdabında boğulduğumuzun farkında bile değiliz, çok uluslu şirketlerin ısıttığı bu dünyayı tekrar yaşanacak bir yer haline belki de kasaba doktorlarının çocukları getirecektir?

“İkinci dereceden adam, üçüncü dereceden adamla iletişim kurar; birinci dereceden adamsa hiç kimseyle iletişim kuramaz ve yalnız kalır.” Kitapta her üçü de kolayca teşhis edilecektir ve hiç kimse, İbsen’in Dr. Stockmann’ı örnektir, birinci derecenin risklerini göğüslemek zorunda değildir. Dev hastanelerdeki

üçüncülük derecesinden ilçe hastanesi veya muayenehanesinde ikinciliğe yükselmekse, her zaman iyi etki yapar. Hiyerarşideki sıra, işyeri stresinin birinci determinantıdır. Bu tercih yapıldığında, üçüncüleri küçümsemeden iletişim kurma becerisi geliştirmenin yolunu, edebiyat öğretir. Doktorların insan üzerinde sahip oldukları tahakküm potansiyeli, eğer kullanmak isterlerse, tevazuyla bastırılmayı gerektirecek kadar büyüktür.

Yapay zekâ bütün potansiyel tehditlerine karşılık, bilgiyi insanın kontrolünden kurtarma umudunu da getirmektedir. Doktorluk mesleğinin sonunu yapay zekâ getirmede, saygın kasaba doktorunun adsız hastane uzmanına dönüşmesiyle mesleğin sonu zaten görünmüştü. Hastane uzmanı bir hekim değil bir algoritmadır, yerine gerçek bir algoritmanın geçmesi kadar öngörülebilir ne olabilirdi ki? Bu yer değiştirme, teknolojinin hastaneden kovduğu doktorlara yeniden insanlaşma umudu sunmaktadır, bu uzmanlar kasabalarda kendi işyerlerini kurarak stresten arınmış, huzurlu bir hayat kurabilir. Hocalarından öğrendikleri kendini beğenmişlik ve küstahlığı sadece bir tek kuşak doktor bir kenara bırakabilse, bu dönüşüm başlatılabilir.

Roman doktorlarının ortak özelliği, hastane uzmanı değil, kasaba doktoru olmalarıdır, bu yüzden birer karakterdirler. Tıp mesleği toplum içinde icra edilir, hastane doktorluğu ise topluma yabancılaşmanın yoludur. Ey doktor okurlarım, hastalarınıza karşı soğuk ve mesafeli davranmayın, onlarla empati kurmaktan korkmayın, onların da size vereceği pek çok şey olduğunu göreceksiniz. Sizi tutsak eden bu zinciri kırın, zarar görmezsiniz, uykularınız kaçmaz, üstelik dizi filmlerde gördükleriniz yerine çevrenizde anlatacak gerçek hayat hikâyeleriniz olur.

Uzman pratisyenler de dev hastanelerde birer tahtakurusu muamelesi görmektense kasabalardaki ilçe hastanelerinde kral muamelesi görmeyi tercih edebilir. Böylece kasabalarda bir entelijansiya oluşur, doktorlar ve sağlık personeli, eczacılar,

öğretmenler, savcı, ziraat mühendisi, diş hekimi ve veteriner gibi farklı mesleklerden “okumuş” insanların oluşturduğu topluluklar, siyasi görüşleri farklı da olsa, kasabalarının kültürel kalkınmasına katkıda bulunacağı muhakkaktır ve doktorlar bu yaşamda şehirdeki çalışma düzenlerinin verdiği iş ve yaşam tatmininden çok daha fazlasını bulacaktır. Bu camianın entelektüel düzeyinin metropoldekilerden daha düşük olduğunu iddia etmeden önce bir düşünmekte ve bir günde kaç defa “aynen” dediğimizi saymakta fayda vardır. Böyle bir yaşam tarzı, doktorların kentlerdeki aşırı hızlandırılmış yaşamlarını yavaşlatacak, streslerini azaltacaktır. Stresin zararları ayrı bir yazı konusudur.

Kitaplarımı yazarken harcadığım adrenalin bağımlılık yapıyor, paraşütle atlamak yerine yazarak heyecan ihtiyacımı karşılıyorum. Paraşütsüz atlamayı ise denemek istemem, her şeyin bir ölçüsü var. Bir kitap bitince, bıraktığı boşluğa dayanamayıp tatile gitmek yerine yeni kitaba başlıyorum. Kitap yazmaktan büyük bir haz alıyorum, kitaba başlayana kadar çektiğim doğum sancılarını bana unutturan bir haz, yoksa asla yazamazdım.

Bu kitapta duygularım değişti, fikir aklıma düştükten çok kısa bir süre sonra mızımızlanmadan çalışmaya başladım ve bu defa duyduğum zevk² çok farklıydı, roman karakterlerini anlamaya çalışırken kendimi keşfetme yolculuğuna çıktım, on yıldır devam ettiğim sevgili terapistim Dr. Melahat Hanımla paylaşmayı akıl edemediğim duygularım olduğunu birden fark etmeye başladım. Bunu kendisine de anlattım ve edebiyattaki karakter analizlerini okumak sadece doktorlara değil her okura tavsiye edeceğim bir meşgale ve davranış biçimi oldu. Tanıdığım her roman karakterinde kendimden bir parça mı buldum; yoksa onların birer

² Şimdi “keyif” deniyor, bir de “aynen” var, bu iki kelime bir üniversite kampüsünde iletişim kurmak için yeterli olmaktadır ve edebiyat derslerinin bütün yüksek eğitim bölümlerine acilen entegre edilmesi için bundan daha iyi bir sebep olamaz.

parçasının bende yaşadığını mı hissettim? Bu deney yaşanmadan, “yaşadım” demenin anlamı zayıf kalır.

Okuyucunun bu kitabı bir referans ve başvuru kaynağı olarak değil, bir başlangıç olarak kabul etmesini diliyorum. Karakter tanımlamalarında çizgilerin ne kadar kalın olduğuna dikkat etmekte yarar vardır; bu çizgileri inceltemedim, yayıncımın koyduğu bir sayfa sınırı var ve neyse ki didaktiklikten kaçınmaya sebep ararken bu sınırlamalar imdadıma yetişti. Sonuçta, bir yerden başlamak gerekiyordu ve kitap, onu rehber olarak kabul etme tevazusunu gösteren okuyucuyu, anılan büyük eserlerde yapılan karakter tasvirlerinin inceliklerine ulaşmaya davet etmem için bir başlangıç noktası olursa, amacıma ulaştığıma inanabilirim.

İÇİNDEKİLER

Edebiyat ve Tıp Mesleği	1
Dr. Henry Adams, In Our Time, Ernest Hemingway, 1924	13
Dr. Edward G. Armstrong, And Then There Were None, Agatha Christie, 1939.....	19
Dr. Yevgeniy Bazarov, Babalar ve Oğullar, İvan Turgenieff, 1862.....	23
Dr. Scheider Benway, Naked Lunch, W.S. Burroughs, 1959.....	37
Dr. Bretton, Villette, Charlotte Brontë, 1853	43
Dr. Charles Bovary, Madame Bovary, Gustave Flaubert, 1857.....	51
Dr. Dick Diver, Tender Is the Night, F. Scott Fitzgerald, 1934.....	61
Dr. Faustus, The Tragical History of the Life and Death of Doctor Faustus, Christopher Marlowe, 1594-1609.....	77
Dr. Alan Finlay, Country doctor, A.J. Cronin, 1935.....	85
Dr. Victor Frankenstein, Frankenstein, Mary Shelley, 1818.....	91
Dr. Ernesto “Che” Guevara, Otobiyografik eserler, 1952-1968	107
Dr. Henry Jekyll, Strange Case of Dr. Jekyll and Mr. Hyde, Robert Louis Stevenson, 1886	113
Dr. Hannibal Lecter, Kuzuların Sessizliği, Thomas Harris, 1988.....	121
Dr. Tertius Lydgate, Middlemarch, George Eliot, 1874.....	131
Dr. Andrew Manson, Kale, A.J. Cronin, 1937	141
Dr. Moreau, Dr. Moreau’nun Adası, H.G. Wells, 1896.....	149
Dr. Julius No, Dr. No, Ian Fleming, 1958	157
Tıp doktoru, Canterbury masalları, Geoffrey Chaucer, 1386	161
Dr. John Quimper, Paddington’dan 4.50, Agatha Christie, 1957.....	169
Dr. Andrei Yefimitch Ragin, 6 Numaralı Koğuş, Anton Çehov, 1892.....	175
Dr. Bernard Rieux, Veba, Albert Camus, 1947	181
Dr. Thomas Stockmann, Halk Düşmanı, Henrik Ibsen, 1882	185

Dr. Thomas Thorne, Doktor Thorne, Anthony Trollope, 1858	203
Dr. John H. Watson, Sherlock Holmes Kllyatı, Sir Arthur Conan Doyle, 1887.....	211
Dr. Harry Wilbourne, Yaban Palmiyeleri, William Faulkner, 1939...	227
Dr. Allan Woodcourt, Kasvetli Ev, Charles Dickens, 1852	235
Dr. Yuri Zhivago, Doktor Zhivago, Boris Pasternak, 1957.....	243
Son söz: Doktorlara 1×1 edebiyat.....	259